

Menâkıb-ı Heft Veli: Konya'nın Yedi Velisi

Hale Gülyavşan¹

Anahtar Kelimeler:

Özet

Konya,
Menâkıb-ı Heft Veli,
Konya Velileri,
Cemaleddin Muhammed
Nuri Konevî.

Bu çalışma, Konya'da bulunan yedi veli hakkındaki yazma eseri konu edinmektedir. Eser, Menâkıb-ı Heft Veli adıyla kütüphanelerde kayıtlıdır ve bilinen üç nüshası bulunmaktadır. Eserin müellifi, Cemaleddin Muhammed Nuri Konevî'dir. Müellif, Konya Valisi Hasan Paşa'nın talebi üzerine bu eseri 998/1590 yılında kaleme almıştır. Eserde yedi veli, Muhyiddin İbnü'l-Arabî, Sadreddin Konevî, Şems-i Tebrîzî, Hoca Fakih (Ahmed Fakih Kutbüddin), Mevlâna Celâleddin-i Rûmî, Şeyh Sadaka ve Sadeddin Çelebi Muhammet'in hayatına yer verilmiştir. Bu yedi veli hakkında, doğum ve vefat yerleri, faaliyetleri, faaliyetlerinin gerekçeleri, hocaları, öğrencileri gibi her biri için farklı ve kısa bilgiler verilmektedir. Menâkıb-ı Heft Veli'nin Süleymaniye ve Koyunoğlu Kütüphanesi'ndeki nüshalarında beş şeyhe yer verildiği için Milli Kütüphane nüshası esas alınarak yayına hazırlanmıştır. Eserin Latin harflerine aktarılmış hali ekte orijinal metinden örnek verilerek sunulmuştur. Cemaleddin Muhammed Nuri Konevî, eserin başlangıcında giriş mahiyetinde kısa bir özet vermiş ve ardından eserin hazırlanma gerekçesini de kaydetmiştir. Yedi şeyh hakkındaki bilgilerden sonra eser, hatime ile yine velilerin kabirlerine ziyaretlerin gerekçeleri (bir bakıma ziyaret adabı) hakkında kısa bilgilerle tamamlanmaktadır.

Menâkıb-ı Heft Veli: Seven Saints of Konya

Keywords:

Abstract

Konya,
Menâkıb-ı Heft Veli,
Saints of Konya,
Cemaleddin Muhammed
Nuri Konevî.

This study focuses on a written work about the seven saints in Konya. The work is registered in libraries under the title Menâkıb-ı Heft Veli, and there are three known copies. The author of the work is Cemaleddin Muhammed Nuri Konevî. The author wrote this work in 998/1590 at the request of Hasan Pasha, the Governor of Konya. The work covers the lives of seven saints: Muhyiddin Ibn al-Arabi, Sadreddin Konevi, Shams-i Tebrizi, Hoca Fakih (Ahmed Fakih Kutbüddin), Mevlana Jalaluddin Rumi, Sheikh Sadaka, and Sadeddin Çelebi Muhammet. Brief information about these seven saints includes their places of birth and death, their activities, the reasons for their activities, their teachers, and their students, with different information provided for each sheikh. Since the copies of Menâkıb-ı Heft Veli in the Süleymaniye and Koyunoğlu Libraries only mention five sheikhs, the National Library copy was used as the basis for publication. The Latinized version of the work is provided in the appendix, along with examples from the original text. Cemaleddin Muhammed Nuri Konevî provides a brief summary at the beginning of the work, followed by the reasons for its preparation. After the information about the seven sheikhs, the work concludes with a short explanation of the reasons for visiting the graves of the saints, which is, in a way, a brief guide on the etiquette of visiting.

Atıf / Citation: Gülyavşan, H. (2025). Menâkıb-ı Heft Veli: Konya'nın Yedi Velisi. *Konya Araştırmaları Dergisi*, 2, 65-82. <https://doi.org/10.5281/zenodo.17807389>

¹ Bağımsız Araştırmacı / Independent Researcher, Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Mezunu, Konya / Türkiye, ORCID: 0009-0002-6375-702X, tasginhale@gmail.com.

Giriş

Bu çalışma, Konya ile bağlantısı olan yedi velinin hayat hikâyesini anlatan *Menâkıb-ı Heft Veli* isimli yazma eseri konu edinmektedir. *Menâkıb-ı Heft Veli*'nin üç yazma nüshası bulunmaktadır. Bu yazmalardan ikisi noksan ve birisi tamamdır. Bundan dolayı da bunlardan Milli Kütüphane'de bulunan eksiksiz nüsha esas alınarak bu çalışma yayına hazırlanmıştır. Diğer iki nüsha beş veliyi ele almaktadır. Eserin adından anlaşılacağı üzere yedi veli olması gerektiği için Milli Kütüphane nüshası esas kabul edilmiş ve bu nüsha Latin harflerine aktarılıp makaleye eklenmiştir. Orijinal nüshalardan bazı örnek sayfaların görüntülerine yer verilmiştir. Ancak sayfa sayısını artıracığı endişesiyle orijinal nüshanın tamamıyla makaleye eklenmesinden imtina edilmiştir.

Eser, literatürde yer almamış ve fazla dikkat çekmemiştir. Üç nüshadan ikisi eksiktir ve sadece bir nüshada yedi veli aktarılmaktadır. Metnin eksik oluşunun metin üzerinde çalışma yapmaya mani olduğu düşünülebilir. Diğer yandan yine çalışmaya mani olan ihtimaller arasında ilk planda metnin içeriğinde ele alınan bilgilerin basitliği veya bilinirliği olabilir. Buna bağlı olarak metin içerisinde haklarında bilgi verilen şahısların ve yaşadıkları döneme ilişkin verilen bilgilerin sadeliği, çalışma yapmaya gerek duyulmamasına sebep olabilir. Ayrıca bu kısa metnin verdiği bilgilerin, farklı kaynaklardan erişilebilirliği nedeniyle değerlendirilmeye ihtiyaç duyulmamış olması da akla gelmektedir. Fakat genel itibarıyla hem Konya velileri ve tekkelerine dair kaynaklardan hem de sözlü gelenekten aktarılanlar üzerine çalışma yok denecek kadar azdır. Şehrin tarikat ve tekkelerine ilişkin çalışmaların azlığı ve sufi geleneğine ilişkin ilgisizlik nedeniyle bu eserin de dikkat çekmeme ve değerlendirilmeme ihtimali göz önünde tutulmalıdır.

Konya ve çevresinde Selçuklu, Karamanoğlu ve Osmanlı dönemi tekke ve zaviyelerine yönelik tahrir çalışmaları arşiv kayıtlarının aktarımıyla yapılmıştır. Bu hususta azımsanamayacak sayıda çalışma da bulunmaktadır. Selçuklu dönemi tekke ve zaviyelerinin Osmanlı dönemi vakıf ve mali durumlarıyla ilgili çalışmalar, vakıfların kurucu ve sağlayıcılarını da yine isimleri düzeyinde ele almaktadır (Erdoğan, 1994; 2003a; 2003b; 2004a; 2004b).

Selçuklu dönemi tekke ve zaviyelerin tasavvuf ve tarikat tarihi ve anlayışı etrafında değerlendirilmesi birden fazla başlıkta yapılmaktadır. Selçuklu sonrası tarikatlar ve tasavvuf anlayışlarına yönelik literatür, konunun takibi ve anlaşılmasını hatta bu hususlarda değerlendirme yapmayı da kolaylaştırmaktadır. Fakat Selçuklu dönemi kurulan ve faal olan tekke ve zaviyelerin tasavvuf ve tarikat anlayışlarına ilişkin değerlendirme yapabilecek kadar kaynak bulunmamaktadır. Bu husus Ahi, Kalenderi ve Haydari başlığı altında oldukça zayıf bir değerlendirmeyle geçitirilmektedir (Fuad Köprülüzade, 1338; 1338a; 1339). Selçuklu dönemi tekke ve zaviyelerinin faaliyetleri belirli başlıklar altında değerlendirilmekte ve ayrıntılı aktarımı belirsizliğini korumaktadır. Resmi kurumlar, tekke ve zaviyelerin bağlı bulunduğu hükümler etrafında vergi ve atama gibi başlıkları, hukuki bir zeminde gerçekleştirmektedir. Hukuki zemin ve uygulamanın bir erkâna bağlı olduğu, tekke ve zaviyelerin fiili olarak işleticileri tarafından takip edildiği anlaşılmaktadır (Barkan, 1942). Buna karşın tekke ve zaviyelerin birden fazla işlevine yönelik belirsizlik hâlâ izah edilememekte ve toplulukların bağlı bulunduğu erkânı hakkında çalışma bulunmamaktadır. Çünkü tekke ve zaviye etrafında yerleşen topluluklar ve bu toplulukların önderlerinin uyguladığı erkân, zaman içerisinde değişime uğramış ve uygulanamaz hale gelmiştir.

Türkiye Selçuklu Devleti başkenti Konya'da tekke ve zaviyelerin varlığı, mali, sosyal, kültürel ve marifet başlıklarında asırlarca devam etmiştir. Konya'daki tekke ve zaviye vakıfları etrafında yerleşen toplulukların demografik yapısı, ya sürgünler yoluyla yeni yerleşim yerlerine taşınarak değişmiş ya da yerinde kalanlar aracılığıyla yine vakfın kurucularının nesilleriyle birlikte devam etmiştir (Barkan, 1949-1950; 1949-1950a; 1951-1952; 1954).

Selçuklu Devleti'nin başkenti Konya ve çevresinde faaliyet yürüten tekke ve zaviyelerin Karamanoğlu ve Osmanlı dönemiyle mukayese edilemeyecek kadar faaliyet kalemlerinden bahsedilmektedir. Bunun nedeni ise sonraki dönemde faaliyet yürüten tekke ve zaviyelerin kurumsallaşmış yapısıdır. Bu husus, başlangıçtaki faaliyetlerin yeni kanunlarla yeni bir çerçeveye büründürülmesiyle doğrudan ilişkilidir. Selçuklu dönemi veli, tekke ve zaviyelerin sonraki dönemle karşılaştırılması, veli ve tekkelerin tasavvuf ve tarikat anlayışları, uygulamaları veya zikirleri gibi başlıklarla gündeme gelmekte ve bu başlıklara yönelik sorulara cevap aranmaktadır. Sorun ise bu cevaplar kısmında başlamaktadır. Özellikle XV. ve XVI. yüzyıllarda Osmanlı Devleti'nde tarikatların çeşitlenmesi ve tasavvuf anlayışlarına yönelik çalışmaların yoğunlaşması söz konusudur. Selçuklu Devleti'nde eren ve tekkelerin, tarikat ve tasavvuf anlayışları ve tarikatların pratikleri gibi konularda ana hatlarıyla tarif mümkün olsa da sonraki dönemlerle mukayese edildiğinde ayrıntıların izahı kabil olmamaktadır (Taşğın & Atay, 2019, ss. 155-184).

Bu durum Konya ve çevresindeki tekke ve zaviyelere yönelik çalışmaların bütünü için geçerlidir. Bundan dolayı da Konya ve çevresindeki eren, tekke ve zaviyelerin anlam dünyasına nüfuz edilememesi, çalışma yapılamamasına neden olmuştur. Selçuklu döneminde faal olan veliler ve onlar adına kurulu tekke ve zaviyeler ile ilgili araştırma yapılamaması ve araştırmanın çerçevesinin kurulamaması güncelliğini korumaktadır. Oysa Selçuklu dönemi erenlerinin, tekke ve zaviyelerinin Osmanlı dönemi tahrir ve arşiv belgelerindeki mali durumları ve atamaları üzerine çalışmalar bulunmaktadır (Yörük, 2017, ss. 109-144; Yörük, 2008, ss. 665-685).

Cemaleddin Muhammed Nuri Konevî'nin *Menâkıb-ı Heft Veli*'sinde yedi velinin kısa hayat hikâyesi aktarılırken tasavvuf anlayışlarına yönelik bazı ipuçları da verilmektedir. Yedi velinin menkıbelerinden parçalar anlatılarak inşa edilen bu metin, yedi velinin tasavvuf anlayışlarına dair ipuçları da barındırmaktadır. Verilen bilgiler, ders notu ya da materyali şeklinde değildir. Veya metin böyle kurgulanmadığı için velayete ilişkin ipucu ve işaretler hakkında da izah yapılmamaktadır.

Yukarıdaki izahattan sonra çalışmaya konu olan bu eserde, müderrisin mülki amire şehir tarihi hakkında verdiği muhtasar bilgi dikkate alındığında sözlü geleneğin sürdüğü ve hafızanın korunduğu görülmektedir. Bir bakıma, mekân olarak şehrin her bir mahallesi, metin gibi inşa edilip yazılmış ve şehrin mahalleleri, eserin bölümleri gibi işleve sahip olmuştur. Yani şehrin sakinleri, bu mekânlar etrafında dikkat çekecek ve görünür şekilde faaliyet yürütme de tekke ve yatırlar hakkında sözlü aktarımı koruyup sürdürmüştür. Her ne kadar kolektif belleğin önemli mekânları ve şahısları arasında yer alsın da mekânlar etrafında yerine getirilen ve mekânlarla uyumlu uygulamaların zaman içerisinde unutulması, yine hafızanın korunması ve sürdürülmesine mani olmamıştır. Sözlü aktarım son yıllara kadar devam etmiş ve yapılan çalışma ve değerlendirmelerle şehrin velilerine ait veriler ortaya konmuştur. Kısa metinlere dönüştürülüp bir liste haline getirilmesine örnek olan yayınlar için Ünver (1957) ve Es'in

(1965) çalışmalarına bakılabilir. Bu iki çalışma, konuyu gündemde tutup dikkat çekmeye çalışmıştır. Bu iki çalışmanın ardından Özönder (1980) ve Uz'un (2014) çalışmalarıyla konu devam ettirilmiştir.

Eserin müellifi, Cemaleddin Muhammed Nuri Konevî, Karaman Vilayeti Valisi Mirimiran Hasan Paşa'nın kendisiyle görüşmüş ve Konya velileri hakkında bilgi sunmuştur. Bu görüşme esnasında Hasan Paşa, Nuri Konevî'nin anlattıklarını yazılı bir metin halinde talep edince o da metni aceleyle ve kısa bir zaman içerisinde hazırlamıştır.

"...Mîrimîran Liva-i Karaman celilü'l-kadr ve cemilü'z-zıkr a'na Hazreti Hasan Paşa yesserallahu teala ma yeşa saadet ile Mahmiye-i Konya'ya gelip merakıd-ı evliya ve merakıd-ı etkiya ziyaretine geldiklerinde muharrir-i *Risale-i Menâkıb Cemaleddin Muhammed Nuri* daileri ile mülakata rağıp olup esna-i müsahabette ziyaret buyurdıkları meşayih-ı izamın Menâkıb-ı aliyye ve seniyeleri tezekkür olundukta takrir olunan kelimat-ı tayyibe bir iki sahifede tahrir ve tastir olunmasını talep buyurmağın..."

"Bu risale ucale-i vakit olup gayet acele ile bade asrı'l-Cuma tesvid ve takyid olundu. Mahza murad-ı imtisal ve inkiyaddır ve encaz-ı miaddır."

Cemaleddin Muhammed Nuri Konevî, Hoca Fakih (Ahmed Fakih Kutbüddin)'den bahsettiği bölümde onun diktiği ucu yanık asayı aktarıırken 998/1590 yılını kaydetmektedir.

"Sene dokuz yüz doksan sekizde elan Sultan diktiği eşsiparesi bir ağaçtır."

Cemaleddin Muhammed Nuri Konevî ile görüşüp Konya'da yatır veliler hakkında bilgi talep eden Hasan Paşa (Kirli), 998/1590 yılında Konya valisi olmuş ve bu görevini iki yıl sürdürmüştür.¹

Eserin kaleme alındığı dönem göz önünde bulundurulduğunda Muhyiddin İbnü'l-Arabî, Sadreddin Konevî, Şems-i Tebrîzî, Mevlâna Celaleddin, Hoca Fakih (Ahmed Fakih Kutbüddin), Şeyh Sadaka, Sadeddin Çelebi'den oluşan yedi önemli şahsın, şehrin kültür ve sosyal tarihinde etkili olduğu ve etkilerinin günümüze kadar sürdüğü görülmektedir. Anlatılan menkıbeler ve şahısların isimleriyle anılan mahalleler, hikâyelerini koruduğu anlamı taşımaktadır. Bunlara ek olarak Muhyiddin İbnü'l-Arabî, Sadreddin Konevî, Şems-i Tebrîzî, Mevlâna Celaleddin, eserleriyle dünyanın her yanında tanınmaktadır. Bu velilerin eserlerini okuyup düşüncelerini devam ettirenlerin sayısı hiç azalmamaktadır. Bunun dışında Hoca Fakih (Ahmed Fakih Kutbüddin) ve Şeyh Sadaka ise mahallinde farklı yönleriyle yine isimlerini korumaktadır. Özellikle Hoca Fakih (Ahmed Fakih Kutbüddin)'in Türkistan pirleriyle olan bağlantısı, Türkistan, Horasan göçerlerinin Konya ve çevresinde yerleşmeleri ve faaliyetlerini takip etmelerinde etkili olduğu kaynaklarda yer almaktadır (Gölpınarlı, 1958, ss. 16-17).

1. Menâkıb-ı Heft Veli'nin Nüshaları ve İçeriği

Cemaleddin Muhammed Nuri Konevî'nin *Menâkıb-ı Heft Veli* isimli eserinin üç nüshası tespit edilmiştir. Nüshalar, Konya Koyunoğlu, İstanbul Süleymaniye ve Ankara Milli Kütüphanesi'nde bulunmaktadır. Her üç kütüphanede bulunan nüshalar temin edilmiştir.

¹ Sicill-i Osmanî, 1996, II/641. "Hasan Paşa (Kirli) Enderûnludur. Yükselip çakırcıbaşı oldu. Sonra beyler mesleğine girerek Sinan Paşa'ya damad oldu. 995 (1587) tarihlerinde Anadolu beylerbeyi olup 997'de (1589) Şehrizor valisi olduysa da istifa eyledi. 998'de (1590) Konya valisi, sonra 1001'de (1592/93) Trablusşam ve sonra Temeşvar valisi oldu. Telli Hasan Paşa'yı kurtaramadığından gözden düştü. Sonra Revan valisi ve 1006'da (1597/98) Erzerum valisi olup 1008'de (1599/1600) şehid olmuştur."

Metinler karşılaştırılmış, Süleymaniye nüshası *Menâkıb-ı Hoca Fakih Ahmed Sultan* başlığıyla son bulmuş ve Koyunoğlu nüshası ise *Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî* başlığıyla tamamlanmıştır. Üç nüshanın da başlığı *Menâkıb-ı Heft Velî-i Konevî* olmasına rağmen nüshaların ikisinin eksik olduğu anlaşılmıştır. Bu çalışmada, metnin tam olmasından dolayı Milli Kütüphane'deki nüsha esas alınmıştır.

Menâkıb-ı Heft Velî-i Konevî'nin telif tarihi, Cemaledin Muhammed Nuri Konevî tarafından 998/1590 yılı olarak belirtilmektedir. Eserin istinsah tarihi olarak Milli Kütüphane nüshası için 1113/1701-1702 ve Koyunoğlu Kütüphanesi nüshası için 1050/1640-1641 verilmektedir.

Menâkıb-ı Heft Velî-i Konevî'nin her üç nüshasının kütüphane kayıtları ve bu kayıtlarda eser hakkında verilen bilgiler şu şekildedir:

a. Menâkıb-ı Heft Velî-i Konevî

Müellif: Cemâleddin Muhammed el-Konevî.

Dil: Türkçe

Fiziksel özellikler: 1b-9a yk., 17 st.

Kütüphane adı: Süleymaniye Kütüphanesi

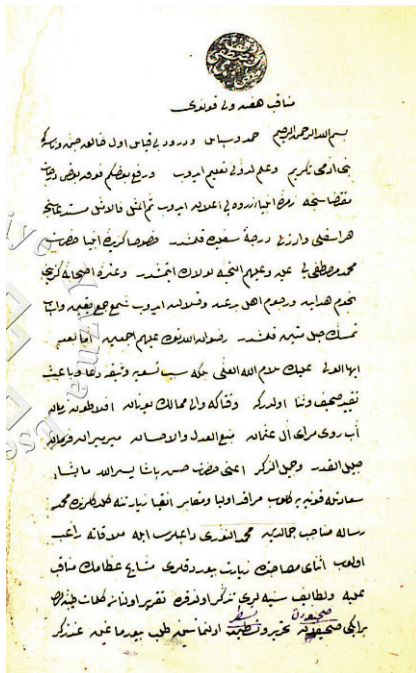
Koleksiyon: Muğlalı Hoca Mustafa Efendi

Koleksiyon no: 00178-001

Materyal türü: Yazma eser

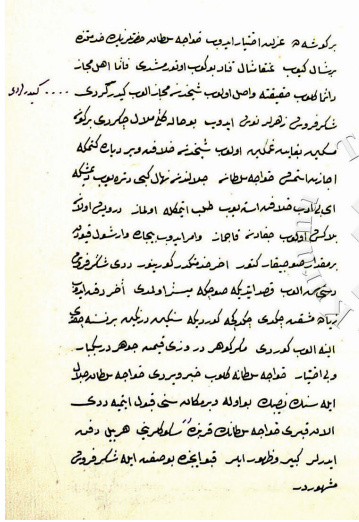
Görsel 1.

Menâkıb-ı Heft Velî-i Konevî, Süleymaniye Kütüphanesi, Muğlalı Hoca Mustafa Efendi, No: 00178-001, vr. 1b.

Görsel 2.

Menâkıb-ı Heft Velî-i Konevî, Süleymaniye Kütüphanesi Muğlalı Hoca Mustafa Efendi, No: 00178-001, vr. 9a.

b. Risâle-i Menâkıb-ı Heft Veli

Müellif: Konevî

Dil: Türkçe

İstinsah Tarihi: Hicri 1113.

Fiziksel özellikler: 115b-127b yk.; 15 st.

Kütüphane adı: Milli Kütüphane

Koleksiyon no: 06 Mil Yz B 489/16

Materyal türü: Yazma eser

Görsel 3.

Risâle-i Menâkıb-ı Heft Velî, Milli Kütüphane, No: 06 Mil Yz B 489/16, vr. 115b.

Görsel 4.

Risâle-i Menâkıb-ı Heft Velî, Milli Kütüphane, No: 06 Mil Yz B 489/16, vr. 127b.

c. Menâkıb-ı Heft Veli el-Konevî

Arşiv Numarası: 13485-1

Yazar Adı: Muhammed Nuri eş-Şeyh

Dili: Türkçe

Fiziksel özellikleri: 77a-82b

Kütüphane adı: Konya Koyunoğlu Müzesi Kütüphanesi

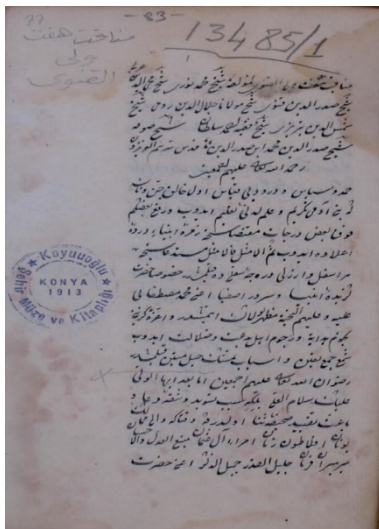
İstinsah Tarihi: Hicri 1050.

Materyal türü: El Yazma

Cilt Özelliği: Sarı Vinlex (13485 İle Aynı Ciltte)

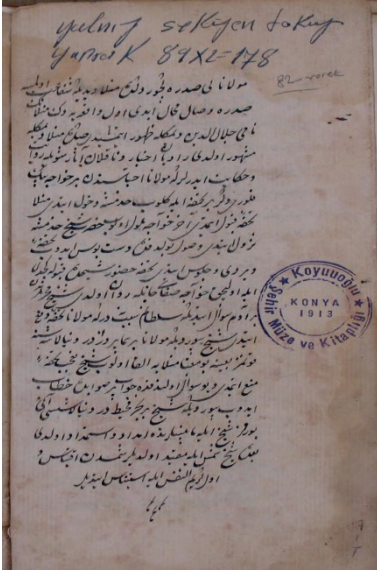
Görsel 5.

Menâkıb-ı Heft Veli el-Konevî, Konya Koyunoğlu Müzesi Kütüphanesi, No. 13485-1, vr. 77a.

Görsel 6.

Menâkıb-ı Heft Veli el-Konevî, Konya Koyunoğlu Müzesi Kütüphanesi, No. 13485-1, vr. 82b.

Menâkıb-ı Heft Veli’de Cemaleddin Muhammed Nuri Konevî’nin kaynakları arasında çok sık referans gösterdiği “Nâkılân-ı âsârdan ahbâr-ı sahhâda” veya “Raviyan-ı ahbar ve nakılan-ı asar”, “Raviyan-ı ahbar şöyle rivayet ve hikayet ederler”, “Raviler rivayet ederler” ve “Raviler öyle rivayet eder” ifadelerinden sözlü kaynak ve aktarımı kayıt altına aldığı anlaşılmaktadır. Metinde Muhyiddin İbnü’l-Arabî’den bahseden bölüm *Fütuhat-ı Mekkiye*’den bilgi aktarmıştır.

Metin içerisinde ayet, hadis ve kelimâ-i kibar kullanılmıştır. Arapça olanlar italik olarak gösterilip çevirileri de dipnotta verilmiştir. Eserde şeyhler dışında Alâeddin Keykubad (1220-1237), Sâhib Ata’nın isimleri anılmış ve sarayda görevli Kuyumcubaşı’nın ismi verilmeden takdim edilmiştir. Olaylar, bu metinde isimleri verilen şeyhler etrafında hikâye edilip biçimlendirilmiştir. Şeyhlerin birbirleriyle bağlantısı ve ilişkilerine de değinilmektedir. Olayların akışı içerisinde isimleri verilenlerin yanında isimleri verilmeyen birçok şahsa da yer verilmiştir.

Menâkıb-ı Heft Veli’de isminden de anlaşılacağı gibi yedi veli hakkında kısa kısa bilgi verilmektedir. Eserde bilgiler bir sistematik içerisinde verilmiş ve düzeni bir velinin diğerinin ortaya çıkmasına olan etki ve katkısı üzerine temellendirilmiştir. Eserin dilinin basit ve yalın oluşu, konuların aktarımında da takip edilmiştir. Fakat bu basit ve yalın ifade biçimi, şekil olarak her bir veli hakkında verilen bilgiye yansımamıştır. Veliler hakkında verilen bilgilerin sayısal oranı aynı değildir. Yani bir veli hakkında daha kısa bilgi verilirken diğeri hakkında daha fazla bilgiye yer verilmiştir. Buna karşın özellikle üç veli, kendisinden sonraki üç velinin ortaya çıkışına etkisi merkezinde aktarılmakta ve takdim edilmektedir. Fakat ilk planda adeta kendisinden bahsedilen veli hakkında velilerin isimlerinden oluşan başlık altında bilgi vermekte ve metinde ilgili başlık böyle tamamlanmaktadır. Metnin içeriğine bakıldığında verilen bilgiler, bir sonraki velinin ortaya çıkıp velayet makamına ermesinde hangi yoldan ve kimin rehberliğinde geçtiği merkezinde aktarılmaktadır.

Muhyiddin İbnü’l-Arabî, Sadreddin Konevî’ye; Şems-i Tebrîzî, Molla Celaleddin’e; Hoca Fakih (Ahmed Fakih Kutbüddin), Şekerfüuş’a ve Şeyh Sadreddin ise Şeyh Sadaka’ya ilim ve irfan öğretmiştir. Şeyh Sadreddin ve Şeyh Sadaka silsilesi, Şeyh Sadreddin’in oğlu Sadeddin

Çelebi'ye bağlanmaktadır. Şeyh Sadreddin'in oğlu Sadeddin Çelebi ise Şeyh Sadaka'nın manevi gözetimine bırakılarak başka bir başlık altında yer almakta ve konu bir başka yöne kaydırılmaktadır. Velilerin takip ettikleri erkân da bu silsile aracılığıyla aktarılmakta ve izah edilmektedir. Bir bakıma erkânı neden uyguladıklarının gerçeklerine yer verilmektedir. Velilerin yerine getirdiği erkânda kişisel olarak tercihte bulunma haklarının olmadığı ve adeta kendilerine verilen görevi yerine getirdikleri şekilde takdim edilmektedir.

Mesela Muhyiddin İbnü'l-Arabî, kendisine gaipten bir ses geldiğini, varisinin Sadreddin Konevî olduğunu, onu yetiştirmek için de Rum'a hicret etmesi gerektiğini bildirmektedir.

“Hitab geldi kim vârisin Sadreddin Konevî ve hicretten murat ona talim-i ilm-i ledünnidir.”

Yine Şemseddin Tebrizî, Celaleddin Rumî'yi hakikate erdirmesi için Acem şeyhleri tarafından gönderilmiştir.

“Rivayet ederler kim Meşayih-i Acem, Molla Hazretini makam-ı hakikate îsal etsin diye Şems-i Tebrizî'den, Rum'a irsal eylediler.”

Metin içerisinde Konya'nın bazı mekânlarından mahalle, mescit ve kabristan isimleri verilmektedir. Özellikle velilerin tekke, medrese ve türbelerinin bulunduğu yerler kaydedilmiştir. Zevle Mescidi, Çeşme, Çeşme Kapısı, Fetih Kapısı, Konya'nın dışı, İç Kale ve Musalla gibi mekân isimlerine yer verilmiştir. Bu velilerin tekke, zaviye ve kabirlerinin isimleri, Konya mahalleleri arasında *Şekerfuruş*, *Sadreddin Konevî*, *Hoca Fakih (Ahmed Fakih Kutbüddin)*, *Şems* ve *Musalla* olarak yer almaktadır. Ayrıca bu şeyhlerin türbe, mescit ve medreselerinin yerleri bilinmekte ve bir kısmı günümüze ulaşarak ayakta durmaktadır.

Menâkıb-ı Heft Veli'nin özellikle dikkat çektiği hususlardan bir diğeri de velilerin vefat ettiklerinde defnedildikleri yerin önceden bildirilmesidir. Muhyiddin İbnü'l-Arabî, Şam'da Salihîye'de; Şeyh Sadreddin medrese ve tekkesinin bulunduğu, kendi ismiyle anılan mahallede ve Konya dışındadır. Sadreddin Konevî ise kendi ismiyle anılan mahallede bulunmasına rağmen bu konuda farklı görüşlerin olduğu da belirtilmektedir.

Celaleddin Rumî'nin kabri de Konya dışındadır ve farklı görüşlerden yazarların tercihi Şems-i Tebrizî'nin Konya'da medfun olmadığı şeklindedir. Hoca Fakih (Ahmed Fakih Kutbüddin) kendi adıyla anılan mahalle ve tekkesine ve yine Şekerfuruş da aynı yere defnedilmiştir. Şeyh Sadaka, Musalla ismiyle anılan yere ve yine Sadeddin Çelebi de aynı yere defnedilmiştir.

Hoca Fakih (Ahmed Fakih Kutbüddin), tekke/zaviye, medrese ve türbesi hatta Çeşme hakkındaki bilgiler son yüzyıla kadar korunmuştur (Konyalı, 1965, ss. 387-396). Hoca Fakih (Ahmed Fakih Kutbüddin)'in müridi Şekerfuruş'un türbesi ve bununla ilgili anlatılanlar da kayıt altına alınmıştır (Konyalı, 1964, s. 742).

Şeyh Sadaka ve Celaleddin Çelebi'nin Musalla Mezarlığı'ndaki kabirlerinin varlığı ve daha sonraki yıllarda kayboluşu hakkındaki bilgiler de muhafaza edilmiştir (Konyalı, 1964, ss. 755-756).

Sonuç

Cemaleddin Muhammed Nuri Konevî'nin Menâkıb-ı Heft Veli isimli eserinin üç nüshasına dayanarak yayına hazırlanan bu makale, doğal olarak söz konusu eserin konusunu yani yazma nüshalar etrafında yedi veliyi ve Konya'daki izlerini teşkil etmektedir. Yazma nüshaların içeriğinde ise Konya ile ilişkili yedi velinin menâkıbına dair kısa bilgiler verilmekte, bu bilgiler ise ağırlıklı olarak sözlü aktarıma dayanmaktadır.

Metinde, yedi velinin Konya'da olmalarının kendilerine manevi bir emir olarak verildiği açık bir şekilde aktarılmaktadır. Muhyiddin İbnü'l-Arabî, Sadreddin Konevî, Molla Celaleddin Rumî, Şems-i Tebrîzî, Hoca Fakih (Ahmed Fakih Kutbüddin), Şeyh Sadaka ve Şeyh Sadeddin Çelebi, biri diğerinin üstadı olacak şekilde ve şakirdinin ortaya çıkışı için onun terbiyesiyle vazifelendirilmişlerdir. Metinde yine bu minvalde, bir silsileyle aktarılacak dikkat çekilen husus; mürşidin tâlibini hakikat mertebesine taşıması ve bu sürecin izah edilmesidir. Tâlibin hakikate erdirilmesinde kat ettiği mertebe ile mürşit ve müridin manevi yürüyüşü, örnek bir olay üzerinden net ve kesin bir şekilde takdim edilmektedir.

Metin, Cemaleddin Muhammed Nuri Konevî tarafından 1590 tarihinde Konya Valisi Hasan Paşa'nın talebi üzerine hazırlanmıştır. Eserde Konya şehri hakkında mahalle, türbe, mescit ve tekkelerden bazılarının isimlerine yer verilirken Sultan Alâeddin Keykubad (1220-1237) ve Sahip Ata'nın adı da açık olarak zikredilmiştir. Olayların akışı içerisinde isimleri açık yazılan şahıslar dışında isimleri verilmeyenler de bulunmaktadır.

İntihal / Plagiarism: Bu makale intihal programında taranmış ve en az iki hakem incelemesinden geçmiştir. / *This article has been scanned via a plagiarism software and reviewed by at least two referees.*

Değerlendirme / Review: Çift taraflı kör hakemlik, dış bağımsız / *Double-blind peer-reviewed, external independent.*

Etik Beyan / Ethical Declaration: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde etik ilkelere uyulmuştur. / *Ethical principles were followed during the preparation of this study.*

Etik Bildirim / Complaints: info@konyadergisi.net

Beznerlik Taraması / Similarity Check: iThenticate

Çıkar Çatışması / Conflict of Interest: Çıkar çatışması beyan edilmemiştir. / *The author declares that there is no conflict of interest.*

Finansman / Grant Support: Herhangi bir fon, hibe veya başka bir destek alınmamıştır. / *No funds, grants or other support was received.*

Kaynaklar / References

- Barkan, Ö. L. (1942). Osmanlı İmparatorluğunda Bir İskân ve Kolonizasyon Metodu Olarak Vakıflar ve Temlikler. *Vakıflar Dergisi*, 2, 270–353.
- Barkan, Ö. L. (1949–1950a). Osmanlı İmparatorluğunda Bir İskan ve Kolonizasyon Metodu Olarak Sürgünler. *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, 11(1–4), 524–569.
- Barkan, Ö. L. (1949–1950b). Osmanlı İmparatorluğunda Bir İskan ve Kolonizasyon Metodu Olarak Sürgünler. *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, 11(1–4), 67–131.
- Barkan, Ö. L. (1951–1952). Osmanlı İmparatorluğunda Bir İskan ve Kolonizasyon Metodu Olarak Sürgünler. *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, 13(1–4), 56–78.
- Barkan, Ö. L. (1954). Osmanlı İmparatorluğunda Bir İskan ve Kolonizasyon Metodu Olarak Sürgünler. *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, 15(1–4), 209–237.
- Cemalettin Muhammed Nuri Konevî. (t.y.a). *Menâkıb-ı Heft Veli* (No: 13485-1, vr. 77a-82b). Konya Koyunoğlu Müzesi Kütüphanesi.
- Cemalettin Muhammed Nuri Konevî. (t.y.b). *Menâkıb-ı Heft Veli* (No: 06 Mil Yz B 489/16, vr. 115b-127b). Milli Kütüphane.
- Cemalettin Muhammed Nuri Konevî. (t.y.c). *Menâkıb-ı Heft Veli* (Koleksiyon: Muğlalı Hoca Mustafa Efendi, No.: 00178-001, vr. 1b-9a). Süleymaniye Kütüphanesi.
- Erdoğan, M. A. (1994). Karaman Vilâyeti Zaviyeleri. *Tarih İncelemeleri Dergisi*, 9, 89–158.
- Erdoğan, M. A. (2003a). Murad Çelebi Defteri: 1483 Yılında Karaman Vilâyetinde Vakıflar I. *Tarih İncelemeleri Dergisi*, 18(1), 119–160.
- Erdoğan, M. A. (2003b). Murad Çelebi Defteri 1483 Yılında Karaman Vilâyetinde Vakıflar II. *Tarih İncelemeleri Defteri*, 19(2), 99–140.
- Erdoğan, M. A. (2004a). Murad Çelebi Defteri 1483 Yılında Karaman Vilâyetinde Vakıflar III. *Tarih İncelemeleri Defteri*, 19(1), 119–154.
- Erdoğan, M. A. (2004b). Murad Çelebi Defteri 1483 Yılında Karaman Vilâyetinde Vakıflar IV. *Tarih İncelemeleri Defteri*, 19(2), 141–174.
- Es, S. (1965). *Konya'da Yatan Peygamberler ve Evliyalar*. Yıldız Basımevi.
- Köprülüzade Mehmet Fuad. (1338a). Anadolu'da İslamiyet I. *Dârülfünûn Edebiyat Fakültesi Mecmuası*, 2(4), 281–311.
- Köprülüzade Mehmet Fuad. (1338b). Anadolu'da İslamiyet: Türk İstilâsından Sonra Anadolu Tarih-i Dîniyyesine Bir Nazar. *Dârülfünûn Edebiyat Fakültesi Mecmuası*, 2(5), 385–420.
- Köprülüzade Mehmet Fuad. (1339). Anadolu'da İslâmiyet: Türk İstilâsından Sonra Anadolu Tarih-i Dîniyyesine Bir Nazar ve Bu Tarihin Menbaları. *Dârülfünûn Edebiyat Fakültesi Mecmuası*, 2(6), 457–486.
- Konyalı, İ. H. (1964). *Âbideleri ve Kitabeleriyle Konya Tarihi*. Yeni Kitap Basımevi.
- Mehmed Süreyya. (1996). *Sicill-i Osmanî* (Cilt 2, N. Akbayır, Haz.). Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Silleli Said. (2023). *Konya Tarihi Eserleri ve Vakfiyeleri* (Z. Karakuş, Haz.). Konya Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları.
- Taşgın, A. & Atay, Ö. (2019). Horasan'dan Konya'ya Türkistan – Horasan Marifetinin Göçü: Fütüvvetin Son Meydanı Olarak Konya. A. Aköz, D. Yörük, & H. Karpuz (Ed.), *Geçmişten Günümüze Göçler Konya Kitabı XVII* (ss. 155–184). Konya Ticaret Odası Yayınları.
- Ünver, A. S. (1956). Yazma mecmualara göre: Konya'da Evliya sayımı. *Türk Folklor Araştırmaları*, 4(89), 1417–1419.

Vilâyet-Nâme. (1958). *Menakıb-ı Hacı Bektâş-ı Velî Vilâyet-Nâme* (A. Gölpınarlı, Haz.). İnkilâp Kitabevi.

Yörük, D. (2008). XV. Yüzyılda Karaman Topraklarında Ahiler ve Ahi Vakıfları. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (20), 665–684.

Yörük, D. (2017). Konya Çevresinde Kolonizatör Dervişler (XV-XVI. yüzyıl). A. Aköz & D. Yörük (Ed.), *Konya Araştırmaları Göç ve İskân* (ss. 109–144). Palet Yayınları.

EKLER

Ek 1:

[Menâkıb-ı Heft Veli Latin Harfleriyle]

Der-beyanı Menâkıbı Heft Veli

Menâkıb-ı Heft Veli Konevî, telif-i Şeyh Muhammed el-Nuri

Şeyh Muhyiddin el-Arabî kuddise sırruhu'l-aziz

Şeyh Sadreddin Konevî kuddise sırruhu'l-aziz

Şeyh Şemsüddin Tebrizî kuddise sırruhu'l-aziz

Hoca Fakih Sultan Ahmed kuddise sırruhu'l-aziz

Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî kuddise sırruhu'l-aziz

Şeyh Sadaka Sultan kuddise sırruhu'l-aziz

Sadeddin Çelebi İbn Sadreddin Konevî kuddise sırruhu'l-aziz rahmetullahi teala aleyhim ecmain. Bismillahirrahmanirrahim

Hamd u sipas vürudu bi-kiyas o halik-i cin ve nasa ki ben-i âdemi tekrim ve ilmi ledünni talim edip ve *refea bazukum fevka bazın*² muktezasınca zümre-i enbiya aleyhi's-selam ruze-i a'la edip sümme el-emseli fe-emseli müktesadınca her esfel varzulu derece-i süfliyede kalmıştır. Hususan güzide-i enbiya Hazreti Mustafa'yı aleyh ve aleyhim ettehiyyata mazhar olan ve mihri envarı eflak etmiştir ve utre-i [114b] sahabe-i güzini nücum hidayet ve rucum-ı ehli bidat ve dalalet edip şem'-i cem'i yakın ve esbab-ı temessük habl-i metin kılmıştır rıdvanullahi teala aleyhim ecmain.

Emma badu eyyühe'l-veliyi aleyke selamullahi'l-meliki'l-aliyyi.

Bil ki sebep-i tesvidi vesika-i dua ve bais-i takyid-i sahife-i sena oldur ki vaktaki valiy-i cemalin Yunan-ı Eflatun zamanı ab-ı ruyı ümera-i Âl-i Osman menbai'l-adl ve'l-ihsan Mirimiran Liva-i Karaman celilü'l-kadr ve cemilü'z-zikr a'na hazreti Hasan Paşa yesserallahu teala ma-yeşa saadet ile Mahmiye-i Konya'ya gelip merakıd-ı evliya ve merakıd-ı etkiya ziyaretine geldiklerinde muharrer *Risale-i Menâkıb* Cemaleddin Muhammed Nuri dâileri ile mülakata râğıp olup esna-yi müsahabette ziyaret buyurdıkları meşayih-ı izamın Menâkıb-ı aliye ve seniyeleri tezekkür olundukta takrir olunan kelimat-ı tayyibe bir iki sahifede tahrir ve tastir olunmasını talep buyurmağın *inde zikri's-salihin tenzilü'r-rahmet*³ müstedasınca sebep-i nüzul-ı rahmet ve bais-i vusul-i mağfiret olmak ümidi ile ber-vechi imtisal Menâkıb-ı mev'udeye [115a] bi'l-icma şuru' olundu.

1. Menâkıb-ı Muhyiddin İbnü'l-Arabî

Menâkıb-ı Muhyiddin Arabî kuddise sırrahu'l-aziz cemalehu mazhar düşmüştür. Serçeşme-i meşayih-ı izam ve evliyay-ı kiram Hazreti Şeyh Muhyiddin Arabî'dir ki ehlullah içinde Şeyh-i Ekber demekle meşhurdur. Eğerçe türbey-i mutahharaları Şam-ı şerifte Salihyye'dedir. Velakin Ebu'l-meşayih olup zümre-yi meşayih onun iyali olmağla teyemmünen [bereket umarak] bi-zikrihi iptida olunmuştur ve mukaddem mezkûrdur.

² Enam Suresi, Ayet 165.

³ Salih kullar anıldığında rahmet iner.

Şeyhu'l-Ekber, Arabî'dir ve Mağribî'dir. *Fütuhat*'ta buyurur ki

“Âlem-i sabahatta bir gün pederim ile sayda, kavm u kabilem ile vuhuşu kaydubend etmeğe çıkmış idik. Çünkü bunlar her tarafından cüş u huruş ettiler. Tarfetu'l-aynda [göz açıp kapama] hayli ve hoş cem ettiler. Ama bu hal bana hoş gelmeyip bir zaman medhuş olup dedim ki

-Bu sayda aid hemen ta'zîb-i hayvan bila-faidedir. Ancak bu bir hevestir ve hevay-ı nefistir. Rabbi izzetle ahdettim ki min-ba'di sayd-ı hayvanat bil ki bila-vecih kat'i nebatat dahi etmeyim. Çünkü kalp ile bu ahdi ettim o vuhuş halktan firar edip etrafımda cem olup karar ettiler. Hatta rahmin üçü vuhuşa dokunmasın diye bir düş [115b] getirdim. Ahir kabilemden şefaattim, onlar dahi bu keramatı görececek kelimim güş edip ve vuhuşa yol verdiler.

2. Menâkıb-ı Şeyh Sadreddin

Menâkıb-ı Şeyh Sadreddin kuddise sırrahu'l-aziz muradbahştır. Şeyh-i şüyuhu'l-muvahhidin Hazreti Şeyh Sadreddin meşayih içinde Şeyh-i Kebir demekle şuhurdur. Mevlidi Malatya ve merkad-i münevvereleri harici Konya'dadır, Çeşme'dedir,⁴ sultanın oğludur. Muhyiddin Arabî hazretleri Menâkıb-ı seniyelerinde buyurur ki

-O vakit kim Tunus'tan Rum'a hicret ile emr olundum. Cenab-ı izzete teveccüh edip dedim kim sefineye girmezem kabilimce hicretten murat nedir ve varisim olup benden kim istimdad etse gerektir, hitabı geldi kim varisin Sadreddin Konevî ve hicretten murat ona talim-i ilm-i ledünnidir. Çünkü Rum'a geldim âlem-i ecsame nazar kıldım, o kabil vücudu âlem-i ecsamda mevcut bulmadım. Ahir Kâbe, maşrıktaki birkaç yıl zahir olunca mücavir oldum. Bir gün gördüm ki âlem-i ervahtan yetmiş bin melek tespih ve temhid ve takdis ve temcid ile bir ruhu âlem-i ecsama inzal ve bir kalıb pâke irsal eder ki sual ettim ki bu kimin [116a] ruhudur? Hitab geldi ki Sadr Konevî'nin ve bir mukarrab velinindir. Ba'de ez an Diyar-ı Rûm'a gelip Sadr'ı irşat ve ilm-i ledünni imdad ettim diye Malatya'da karar ettim. Sadr'ı irşada çok tefekkür ve tezekkür ettim validesini almaktan âsan tarika revan olmadım. Bir gece Şeyh Ekber hazretleri peder ve mader ile Sadr'ın yani o iki sadefle dürrun vakıalarına girip dedi ki ehli sema bu hüma-yı pake cenah etmişlerdir. Lazım oldu ki zeminde siz dahi o durr-i sadef-i semini bana nikâh edersiz ki Sadr'ı irşad ve ilm-i ledünni imdad etsem gerektir. Öyle olsa üçü dahi bu vakıa-yı görüp *la-taksus ru'yake*⁵ ile amel olup birbirinden hicab edip ruy-ı vakıadan keşf-i nikap etmediler. İkinci ve üçüncü gece vakıa tekrar olacak ihtiyarsız vakıa-yı birbirine izhar edip şol simada bir Şeyh-i Mağribi üç keredir bir acep mana teklif eder, diye söyleştiler. Sultan bildi ki vakıa Rahmani'dir ve hadise takdir-i Rabbanidir. Pes imdi Sultan münadiye

-Muhyiddin Arabî nam meşayih-i izamdan bir pirin sultandan bir haceti var imiş gelsin ki makbuldür ve atıye-yi ihsan onun hakkında kemakân mebzuldür [116b] diye nida ettirdi. Şeyh Ekber'in bu sada-yı pürneva sem'i şeriflerine vasıl olacak gelip Sultan ile sohbet ve mabeyinlerinde nihayet ülfet ve muhabbet olup valide-yi Sadr ki cariyesi idi. O servi bağ-ı cenanı yani huma-yı azadi nikâh etti. Sultan ankaya hemcenah etti ve hadden birun gunagun tekrim edip Sadr ile teslim ve Sadr dahi kendisine teslim etti. Badehu Şeyh Hazretleri Sadr'a riyazet ettirmeğe şuru' etti, vaktaki Şems hakikat-ı ayn-ı hüviyetten tulu etti, kuvvet ile mücahadeye âgaz eyledi.

Raviler öyle rivayet eder ki Sadr'ın mücahadesi bir hadde varmış idi. Kim def'i nevm için zenbile, kendisini minare misali bir mürtefi yere çıkarıp resenin üçün eli ile tutardı kim nevm-i târı olsa düşüp helak olması havfinden daima bîdâr olurdu. Bir gün Sadr'ın validesine hatunlar dediler kim

-Sen bir sultan hatun iken bir pir-i Mağribî'ye vardın, halin nice dir ve kıl u kalın nedir? Cevap verip dedi kim

-Halim hub ve maişetim merguptur. Fe-emma gözüm nuru [117a] oğlum Sadr kim durr-i yetim gibi bir danedir, halvet onun ne babıdır, âb-ı hayat gibi zulumat içindedir ve sadef gibi mekânı bir tehıyyehanedir. Şeyh kendi murg onları birr u şeker şerbetleri daim içer o âfitaba arpa ekmeği vermez. Nice gün geçirmeyip içmemek ile za'findan melek gibi onu kimse görmez idi. Bu hüsn ile Yusuf misal ki nikap ile yürürdü âdem hicap edip o periye bakmazdı. Bundan gayri uykusunu uçurmak için zenbile koyup asar, masum-ı pâkdir. Eğer gaflet ile uyursa helak olmak var dedi. Beyt li-müellif

⁴ İmam Beğavi Tekkesi şimalindedir (Silleli Said, 2023/1, s. 52).

⁵ “Rüyanı anlatma!” Yusuf Suresi Ayet 5.

Ansa sağ olsa komaz sufiyi şuşul etmeğe!

Issı sağ olsa idi bir vakfin komaz lillah ola

O gece gelip Şeyh Hazreti, hatunu ile taam yedi. Badehu Şeyh emretti ki hatunu murgun kemiklerini bi't-tamam cem eyleye çünkü cem etti. Şeyh

-Bismillah kum ya decace bi-iznillah dedi. Filhal emr-i Zilcelal ile decace hayat buldu ve kanatlanıp uçtu. Şeyh, hatununa teveccüh edip

-Oğlun böyle ettiği vakit murg etin yiye, dedi. Hatun şeyhin ayağına baş yüzün sürüp [117b] itizar ve derun-i dilden istiğfar etti. O dem ki Sadr için bab-ı hakikate duhul ve cenabı hazrete vusul müyesser olup vera-yi ceberrutta cevelan ve feza-yi melekutta tayran edip âlem-i nâsuttan geçip makam-ı lahutu mekan edinip *evliya-i tahtı kabebi la-yeğrifuhum gayri*⁶ ile amel olup Malatya'dan hicret edip Konya'ya gelip Çeşme Kapısı içindeki mescitte imamet hizmetine kıyam etti. Cehdi ihtiyar etmeğin kimse itibar etmezdi ve ağyara kendisi izhar etmezdi.

Sultan Alâeddin aleyhirrahmeti ve'r-rıdvân zamanı idi. Nagah bir padişah'tan zi-kıymet bir cevher geldi. Sultan Alâeddin Kuyumcubaşını getirtip emretti kim cevheri tezhip ve bir acib tertip edip kemalatını harç ve nice cevahiri ona derç ede kim eyvan divanında asa koyalar ki cilvegâh ola. Kuyumcubaşı o cevheri destmalına koyup ceberrut ile giderken düşürdü. Sultan Alâeddin cevherin düştüğünü görüp Sâhib Ata kim sahib-i keramet veziri idi. Onu getirip hıfz ettirdi kuyumcu [118a] başı gamhanesine gelip destmalde cevahir nabud olmuş görücek havfından zehresi çak olup karib oldu ki helak ola. Şol dem ki akli başına geldi pür-gam ve pür-elem halini Hazreti Şeyh Sadreddin'e arz etmeğe geldi. Şeyh buyurdu ki

-Ey üstad-ı cihan eğer keşf-i esrar etmezsen cevher ele girmeğe âsandır diye ahd u peyman mabeynlerinde cereyan edip Şeyh emretti, bir miktar hâk getirdiler ve sual etti ki

-Cevherin büyüklüğü ne miktar idi, dedi ki

-Beyza-yi murg kadar var idi. Şeyh mübarek ağzı yarıyla o hâki tehayyür edip güneşte kodu bi-nazır ve bi-hemta bir cevher-i ziba oldu. Beyt

Ânan ki hâk-ra bi-nazar kimya konend

Âyâ bud ki kuşe-i çeşmi bima konend.

Şeyh hazretleri cevheri kuyumcuya verip kuyumcu dahi kemakâne amel edip Sultan Alâeddin'e götürdü. Alâeddin bu cevheri görecek mütehayyir ve bu müşkilin halline muntazır olup Sâhib Ata'ya nazar etti. Sâhib Ata bi-'ayna destmal ile cevheri getirdi, padişahın nazarında kodu. Bu kere kuyumcu, padişaha lazım oldu ki keşf-i esrar edip macerayı ikrar eyleye. [118b] Çünkü o gizli genci Hazreti Şeyh izhar edip haber verdi. Sultan Alâeddin, şeyhi ziyarete gelip biat edip kemer bağladı.

Nakl olunur ki o vakit anar [nar] mevsimi idi ma-hazar bir kâse nardan yiyip getirdiler. Çünkü taam, tamam yendi, nar bakiyesini şeyh şaha teklif edip getirtti, saraya geldi görür ki taş mâlâ-mal olup bakiye-i narın her birisini şahvâr birer la'al-i abdâr olmuş. Konya'nın iç kalesi harap olmuş idi. Şimdi ki barusunu Sultan Alâeddin la'lin bahası ile bina edip tezyin etmiştir.

Hazreti Şeyh kuddise sırrahu'l-aziz ta vefat edince müddet-i hayatlarında kutbu'l-aktab idi.

Bir gün bir sârik hacelerinden bir zi-kıymet cevheri peydâ edem deye o kande bir gece mihman olmuş, seher vaktine dek nazardan muhtefi olup perde ardında bir köşede hafi muntazır olmuş ki Şeyh Hocazade kendisi Feth-i Bab'a vara. Nagah hikmet-i ilahi bir yer-i muteber ki seraser nura gark olmuş kapıdan içeri girip şeyhe izzetle selam verdi. Şeyh dahi ikram ile redd-i selam edecek âgâz-ı kelam edip o pir [119a] dedi ki

-Ey gavs-ı rical yedilerden biri irtihal etti, buyur ki velayet kime intikal eder. Şeyh buyurdu ki

-Hangahı keşt u gûzar et herkim ki bîdar ola şikarankeder meğer ol pür-envar Hızır Peygamber aleyhisselam idi. Hazreti Hızır hangahı serteser tecessüs edip nigah etti. Ahir çerağını sabaha çıkarmış bir geda bulmadı kim padişah ede.

⁶ Hadisi kudsi "Benim kubbem altında benden başkasının bilmediği kullarım vardır!"

Mısra li-müellif

Âhi çerağı subha çıkan padişah olur;

Bilahare şeyhe haber verip her kişi hâbdadır diye cevap verdi. Şeyh buyurdu ki

-O şikâre gelen uğru bîdar mıdır? O pir-i kerem

-Neam, dedi. Şeyh buyurdu ki

-Dîdar bîdarındır ve şikâr ümidvârındır. Derhal Hazreti Hızır, o düzdi rical-i gaybe yetiştirdi handanı şeyhi, çün beytül-vilayet dediler. Uğrusunun birisini yedilerden ettiler ehlullah derler kim meşayih-i kurba mucib saadettir, uğru dahi varsa eline girecek velayettir.

Hazreti Şeyh kuddise sırrahu'l-aziz ilm-i zahirde ve batında imam idi. Evliya-yı izamdan ins u cinden on sekiz kimesne isti'datları miktarları istimdad ederler idi.

Hazreti Molla cümlesinden muahhar saff-ı nialde oturdu. [119b]

3. Menâkıb-ı Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî

Menâkıb-ı Mevlânâ Celâleddîn-i Muhammed er-Rûmî kuddise sırruhu'l-aziz safabahşdır, siddîkîdir Ebu Bekir radiyallahu teala anh evladındandır, Farisiyyü'l-asıldır ve Belhî'dir, mezar-ı şerifleri harici Konya'da bir latif yerdedir.

Meşayih-i kibardan bazı ahbarda rivayet ve hikâyet olunur ki bir gün Molla Rumî, Sadreddin Konevî'nin meclislerine hazır oldukta evliya-i izam o âli makamda şöyle ezahum ve tesadüm üzerine olmuşlardı ki Hazreti Molla niâli tefrik edip mabeyni niâlde cülus etmiş idi. Nakîb-i meclis, o şah-ı cihanda bu tevazuu görüp tazimen bir ahir mekâna teklif eder. Mevlâna, nakîbe cevap verip

-Sadr kenar-ı yâr est, dedi. Hazreti Şeyh tezahümden bu hale basir olup kıl u kalden habir olmadı. O gece Şeyh hazretleri, Resulullah sallallahu teala aleyhi ve sellemi rüyasında görür ki çar-ı yâr pür-safa nücumu pür-ziya gibi o mah-ı habibin etrafında oturmuşlar. Şeyh pür-kerem o meclis içre mahrem olup sohbet ederler imiş.

İttifak Mevlâna gelince ayak üzere kalkıp tekrim etmişler. Risaletpenâh Hazretleri şeyhe buyurur ki

-Ya veliyullah [120a] ne için Molla'ya tazim edip talim etmezsin! Sadr meclis eylesin, o bedri çoktur. Ebu Bekir'in hatırı yok mudur, dedi. Öyle olsa Hazreti Şeyh, hitab-ı Hazreti Resulden hicab edip müteessir oldu ve bir zaman o sultan mütehayyir oldu, seherden nakîbi davet edip

-Molla meclise geldiği vakit bana işaret edip ona riayet edersin, dedi. Erte olup Hazreti Şeyh şem'-i cem' olup evliya-i kiram pervanevar etrafında karar etti.

Nagâh Molla kapıdan peyda olunca Hazreti Şeyh derhal istikbal için kıyam edip ikram ile der-ağuş edip Sadr'ı geçirdi, o ona gelince Molla meclis-i şeyhide kıraat-ı ders etmeyip izhar-ı maariften kendisini hapsedip o deme kim Hazreti Şeyh teklif-i kıraat etti. Nice avarif u maarif ve nice keramat u letâif izhar edip ehl-i meclisi hayrette kodu.

Bazı meşayih nakleder ki meclis-i risaletpenâhla o veliyullaha hitap eden Hazreti Sıddık idi. Hazreti Şeyh Molla'yı Sadr'a getirdikte Molla dedi ki

-Şfaat olmasa [120b] Sadr'a visal, muhal idi. O vakiya dek Molla'nın namı Celaledin demekle zuhur etmek idi. Sonra Molla demekle meşhur oldu.

Raviyân-ı ahbar ve nakilân-ı asar şöyle hikâyet eder kim Mevlâna'nın ehlibasından bir Hoca bin filori değer bir tuhfe ile gelip hizmetine duhul etti. Molla, tuhfeyi kabul etmedi. Ahir, Hoca melül olup Şeyh Sadreddin hizmetine nüzul etti, vusul buldukta destipus edip tuhfeyi verdi ve cülus etti. Tuhfe huzuru şeyhte kabule geçti. Öyle olacak Hoca safay-ı can ile revan oldu. Şeyh muharremlerinden bir âdem sual etti ki

-Sultanım sebep nedir ki Mevlâna tuhfeyi def etti. Şeyh buyurdu ki Mevlâna bir Hüma-yı pervazdır, dünya laşesine konmaz. Bi-aynihi Molla'ya ilka olunup Şeyh

-Ne acep tuhfeyi men etmedi, diye sual olundukta cevab-ı pür-savapda hitap edip buyurdu ki

-Şeyh bir bahr-i muhittir dünya lâşesi onu bozamaz. Şeyh ile Molla mabeyninde imdad ve istimdad-ı mümted olup badehu Şems ile mukayyed oldular. Şems'ten iktibas ve o keremi'n-nefs ile istinas eylediler. [121a]

4. Menâkıb-ı Şemsüddin Ahmed et-Tebrizî

Menâkıb-ı Şemsüddin Ahmed et-Tebrizî kuddise sırrahu'l-aziz fenası galiptir, arif billah ve mürşid-i rah-ı ilahidir.

Rivayet ederler kim Meşayih-i Acem, Molla Hazretini makam-ı hakikate îsal etsin diye Şemsi Tebrîz'den, Rum'a irsal eylediler. Ramazan günü idi kim Memalik-i Yunan'a vasıl olup Mahruse-i Konya'ya dâhil oldu. Molla'dan maada şehirde zühd u takva ile meşhur tarik-i dünya bir kimesne var idi. İttifak Şems, evvel ona rast geldi, o zahit Şems'te nuru ilahi müşahede edip dedi ki

-Âya şem'i hidayet, nola ben kemrâha rehber ve bu kara gönül-gamı münevver edip makam-ı hakikate îsal ve bu bu'dayı 'ayn-ı karyeye abdal eylesen! Şems dedi ki

-Ber-ser ve çeşm! Eğer teslîm-i külliye malik isen vâsıl-ı dîdâr olursun! Eğer itiraz ve suale sâlik olursan hâlik u naçâr kalırsın, dedi. Beyt li-müellif:

Cennete girmeğe ey dil ki sebep imandır

Vuslata dahi heman ile oluptur teslimdir.

Kıssa-i Hızır ile Musa'da sana etmedi mi

Firkatin aslı sualdir diye Allah'ı talim.

Zahid neam deyip kendisini teslim ederim sandı. Şems buyurdu ki

-İmdi [121b] şu dükkândan bir destmal taze üzüm şıra ile ta senin ile aşikâre halk içinde Ramazan günü ekl edelim gidelim, dedi. Zahid dedi ki

-Ya şeyh, bu nice müddet zühd ü takva ile iştihar ve halk içinde itibar bulmuş iken şimdi neharı Ramazan'da aşikâre nakz-ı savm ve kendimi halka levm ettirmeyem. Şems buyurdu ki

-Riya şirk-i hafi ve bir dâi-yi hafidir kişiden zail olmaya, hakka visal muhaldır. Şems, zahidden imtina edip veda etti, eğlenmedi, o mekândan gitti, Molla rahî üstünde bir viraneye. Nagâh Mevlâna derse giderken müşteri var Şems'in burcuna uğradı. O kadar ki adını dedi, pâyend olup asla diremedi. Molla derunundan bir ah edip viraneye nigah etti, gördi ki ufk-i hakikatten bir âfitap ve genç, viraneden bir mahitab tulu etmiş. Pervânevâr ve bi-ihiyar kendüyü o şem' ile cem edip muharrem-i harem-i has olup mabeyinlerinde bazı kelimat-ı havas cari olup Şems dedi ki:

-Mevlâna, gönlümüz mey-nab u ney u rebab u mahbube-i mahubub ve dilgüşa-yı makam-ı mergub ister.

Rivayet ederler kim [122a] o gün Şems'e Molla kendüyü teslim-i külli edip evâmîr-i Şems'e imtisal ve tekâlîf-i şakka ihtimal etmiştir. Fi'l-misli tesir-i Şems turab u âb ve âb u la'l nâb ettiği gibi o mahitab kerameti kuvvetiyle şarabı, mâ-yi tuhur u def u nayi suret-i sura tebdil etmiştir ve mahubub-ı hüre ve makam-ı mergubi kusura tahvil etmiştir.

Şems'in mezarında islaf-ı ihtilaf etmişler, kimi Konya'da medfundur ve kimi katl olundukta başını eline alıp gitmiştir, der. Ama beyne'l-ricâl esihha-yı akval budur ki goft u guy-i halka, amel etmeyip bir iki kere bela ve mihen irtikab edip celau vatan etmiş idi. Gittikçe Mevlâna getirdi. Bir gün gayet elem çekip buyurdu ki

-Bu kere gidem gayrı gelmiyem, dediler ve anka-i sıfat bir gece nabud olup gurup ettiler.

5. Menâkıb-ı Hoca Fakih Ahmed Sultan

Menâkıb-ı Hoca Fakih Ahmed Sultan aleyhirrahmeti ve'r-rıdvân, celali galibdir, ravza-i mutahharası harici Konya'dadır. Müddet-i ömründe şehir içine girmemiştir.

Raviler rivayet ederler kim evliya-yı Acem def'i gam için teferrücgâha çıkıp seyr u sohbet ve safâ u ülfet ederler imiş.

İttifak ayak seyri ederler iken [122b] taam üstüne gelmişler, içlerinde bir namdar kalkıp ateşbâz eğsipâresi getirip Rum canibine atıp

-Rum'da er ve budala var ise tutsun deyip evc-i havaya o ateşpâre eğsiyi atacak ta kürre-i nâra çıkıp ta bennâk-ı hâke teveccüh eyler. Hoca Sultan o anda abdest alır bulunmuş, havaya nazar edip yâranına haber vermiş ki

-Acem erenleri Rum'a bir eğsi atmışlar dest-i pir bâlây-ı dest deyip o atasâpâre eğsiyi alıp âb kenarında revan olup gitti. Hoca Sultan dahi elinde olan ibriği pür-âb ta evc-i âfitaba gönderip nâr u âb ve âfitab u sehab ile karıştırdı. Diyar-ı Acem'de namdar nice er var idi. Bîdar bir kimse bulunmadı ki o ibriği tuta! Ahir-i kâr yâran ve er bir yola düştü. O yol bir azim göl oldu.

Sene dokuz yüz seksen sekizde elan Sultan diktiği eğsiparesi bir ağaçtır. Bir canibi yanmış gibi bir tarafı tut verir meyvedârdır ve o göl dahi Diyar-ı Acem'de bâkidir.

Raviyân-ı ahbar şöyle rivayet ve hikâyet ederler kim Şekerfüruş derler tüccardan bir kimesne var idi. Yüz kadar [123a] miktar şekerbâr deve ile Diyar-ı Rum'a azmetti. Nagâh Hoca Sultan hangahı önüne uğradı. Hoca, Şekerfüruş'a

-Metain nedir, dedi. Şekerfüruş imtina edip

-Nemektir, dedi. Hoca dahi

-Nemek olsun dedi. Şekerfüruş şehre gelip metain keşfeder görse ki emek yabana gidip şeker nemek olmuş. Şekerfüruş niye düş olduğunu bilir bir ehl-i dile, macerayı haber verdi. O merd-i dâna dedi ki

-Nazar-ı evliya kimyadır yine var, doğruluk ile keç zinhargerlik etmeyesin, dedi. Şekerfüruş katarı ile tekrar Hoca Sultan'ın önünden geçer. Hoca Sultan, Şekerfüruş'tan mükerrer sual edicek cevap verip

-Nebattır, dedi. Sultan dahi,

-Nebat ola diye buyurdu. Çünkü metain açıp gördü ki cümlesi nebat olmuş hayretten Şekerfüruş'un hayatı gidip bi-hoş oldu ve tahtı ve rahatı tarumar edip köşe-i uzlet ihtiyar edip Hoca Sultan'ın hizmetinde bir şal giyip anka-i emsal kanat büküp oturmuş idi.

Fe-emma ehl-i mecaz daima gelip hakikate vasıl olup giderler idi. Şekerfüruş zehirler nûş edip [123b] bu haletten külli melal çekerdi. Bir gün miskin, gayet gamgin olup şeyhten hilafet ve bir diyara gitmeye icazet istemiş. Hoca Sultan celalinden nihâl gibi titreyip demiş ki

-Ey na-edeb hilafet isteyip talep etmek eyle olmaz, derviş olan bilakeş olup cefadan kaçmaz, dedi ve emredip dedi ki

-Ey biçare bana şol kuyudan bir miktar su çıkar getir, dedi. Şekerfüruş testisini berdüş edip kast etti kim su çeke, müyesser olmadı. Ahir dikkat edip ziyarete meşakkat çekti çektikçe gördü ki sengin ve rengin bir nesne çıktı, eline alıp nazar etti. Meğer gevherdir ve zi-kiymet cevherdir sebkbar bi-ihtiyar Hoca Sultan'a gelip haber verdi. Hoca Sultan buyurdu ki

-Senin nasibin bu ola, dedi ve hiçbir mekân seni kabul etmeye, dedi. Elan kabri Hoca Sultan kabrindedir, sümüklerini [kemiklerini] her yıl defin ederler geri zuhur eder, kubur içinde bu sıfat ile Şekerfüruş meşhurdur.

6. Menâkıbı Hazreti Şeyh Sadaka

Menâkıbı Hazreti Şeyh Sadaka rahmetullahi aleyh lütfâ mazhar düşmüştür, Farisidir, ravzaları haric-i Konya'dadır, [124a] bir kûşade yerdedir, şehrin Musalla'sıdır.

Şeyh Sadaka dediklerine bâis her sene bir kere kendi fukarasıyla cerr edip kendi diridir gezip cem olan mal ile medyunları hapisten itlak ve bâkiye-yi sadakayı fukaraya infak ederler imiş.

Hazreti Şeyh Sadreddin Konevî kuddise sırruhu'l-aziz ile manevi münasebetleri sebkat etmiştir.

Menâkıb-ı seniyeleri bi-nihayedir. Velakin iksâri, melal vermesin diye tayy-ı makal ihtiyar olundu. Zira risalenin neticesi sulaha zikri bâis-i dua ve ervah-ı mutahharalarından istifaza ve vuslat-ı Huda müyesser olsun, demektir.

Şeyh Sadaka hazretleri Sadr Konevî'nin oğlu Mahdum-ı mükerrerrem Sadeddin Çelebi'nin üstadıdır. Tefhim-i ilim ve talim-i hilm ederler imiş.

7. Menâkıb-ı Sadeddin Muhammed

Menâkıb-ı Sadeddin Muhammed kuddise sırruhu'l-aziz keşf-i visale mazhar düşmüştür. Merkad-ı münevverleri Şeyh Sadaka ile beraberdir.

Nâkılân-ı âsârdan ahbâr-ı sahîhâda şöyle mervi ve muhkidir ki Çelebi merhum yani Mahdum hazretleri bir gün hocası [124b] Şeyh Sadaka'dan hanelerine revan olup gelirken tariki üstünde dâhil-i Konya'da Zevle Mescidi demek ile maruf mescidin binasına iptida etmişler imiş. İki zira miktarı irtifa bulmuşken Çelebi Merhum binayı görüp tebessüm ve hadimlerine tekellüm edip demiş ki

-Ne acip bu bina-yı mükellef kıbleden muharref yapılmış. Öyle diyecek derhal sahib-i bani-yi mimar bu kelamı gûş edip Mahdum-ı mükerrerrem gelip dest-i şerifin pus edip demişler ki

-Ey merdum-ı dide kıbleden mihrabın inhırafin buyurdun! Fe-emma kible tamamen hilafını gösterip. Çelebi merhum o kavme hitap edip

-Kâbe'ye nazar edin ve mihrabın inkılabını görün, diyecek. Emr-i Huda erbab-ı bina külliyyeten Kâbe ve Babı ve Zemzemi ve Mizanı ayanen görüp o sebepten mihrabı tebdil ve o muhalif cihetten tahvil etmişlerdir. Tarih-i mezkûrda o mescid muharrefle baki kalmıştır.

Bade ez an Mahdum-ı muazzam saadethanelerine pederleri Şeyh Sadreddin kuddise sırruhu'l-aziz hazretlerinin dest-i puslarına şuru' edip rucu' edeler. Bab-ı saadet-i-meablarında [125a] ziyarete gelen ehlibba ve esdikanın na'leynlerinin kimini tazim edip döndermiş ve kimini hali üstüne terk etmiş. Nagâh Hazreti Şeyh, bu halden ana olup mahdumlarını davet edip demiş ki

-Ey cân-ı peder sebep nedir ki bu nailleri hemvâre döndürmeyip güzâr ettin? Çelebi dedi ki

-Ey sultan-ı cihan onlar ki ehl-i cinan idi tazim ve tekrime sezâvâr idi. Onlar ki ashâb-ı nârdır naleynine değmek bana ârdır. Hazreti Şeyh, Mahdum'un keşfirazeni u naz u niyazını istima edecek. Şeyh Sadaka hazretlerine bir mektup tesvid edip dedi kim

-Mahdum, keşfirâzeyi âğaz etmiş behr-i hal asl-ı pâke isal edesiz, dedik de Mahdum-ı mükerrerrem, mektubu hocası Şeyh Sadaka huzurlarına isal etti. Şeyh meâli-yi mektubu fehm edip Mahdum'a derunundan bir nazar etti. Derhal hasta misal masum-ı pâke bir sada' ârız olup mübarek başını hocasının dizine koyup veda eyledi. Şeyh Sadaka hazretleri, merhumu kendi hanelerinde defnedip kabri-i şeriflerini vasiyet edip bir yerde [125b] kurdu muşlardır rahmetullahi teala aleyhim ecmain.

Bu risale ucale-i vakit olup gayet acele ile bade asrı'l-Cuma tesvid ve takyid olundu. Mahza murad-ı imtisal ve inkiyaddır ve encaz-ı miaddır.

Hatime

Habibi ekrem sallallahu teala aleyhi ve sellem buyurur kim

-“Sulaha zikri vaktinde rahmet-i ilahi nazil ve mağfiret na-mütenahi vasıl olur!” Öyle olsa hitam-ı kelam dua-yi devam-ı devlet sahibi'l-ihtişam ile eyleyelim ki Hazreti Rabbi'l-izzeti o zat-ı pâkize-yi âlâm ve iskâmdan masun edip seferde ve hazerde dünyada ve ukbada meşayih-i izamin hususan Menâkıb-ı sâlifede zikir olunan evliya-yı kiramın ayn-ı inayetlerini ale'd-devam üzerlerine nazır edip ervah-ı mutahhara ve münevverelerinden müstefid ve müstefeyyiz ediverip saadet-i dareyn ve siyadet-i kevneyn ile mesud ve memdud eyleye ve umuman kıraat edip sâmi'in olan ihvan ve ehlibbayı ve bu senâkû-yi Hak celle ve ala zikir olunan liva-yı dua altında haşr edip imtar-ı sehaib rahmetlerini üzerlerine neşrede âmin ya mu'în! [126a] Bi'n-nebiyyi ve utretihî't-tâhirîni ve her ehl-i dil ki bu Menâkıb-ı seniye ve metâlib-i aliyeyi guş-i hoş ile müstemî' ola! Bu fakîr-i hakîr-i pür-taksîri dua-yı hayırdan ferâmûş etmeyeler.

Elhamdülillahi ala nimetihi ve's-salati ve's-selamı ala hayri'l-beriyeye ve âlihi.

Temmet'l-kitab bi-avnilahî'l-vehhab [137b].